

A SZERENCSE -kockától...

Száz emberből 99-nek nem mond semmit a francia nemesember, Antoine Gombaud (ejtsd: antoán gombó) neve. A 17. század kellős közepén a becsület természetéről írogatott, és a korabeli szalonok

kedvelt szellemi párbajhőseként mindenkiel mindenről vitatkozott. Emellett szenvedélyes szerencsejátékos is volt, néha sokat nyert, máskor még többet veszített. Próbálkozott kiszámolni az esélyeket, amelyek győzelemhez segítik, de mivel érezte, hogy ez nem amatőr matematikusnak való feladat, feladványt gyártott a „profiknak”.

Noha a középkori előzményeket is fontosnak tartják, százból 99 könyv mégis ahhoz a pillanathoz köti a modern valószínűségszámítás megszületését, amikor a magát De Mére lovagnak nevező, egyre több fogadásba, kocka- és kártyajátékba bonyolódó Gombaud rávette a kor elismert tudósát, Blaise Pascalt (ejtsd: bléz pászkál), hogy oldjon meg egy feladványt. Pascal társat vett maga mellé, egy művelt, sokoldalú, villámgyú jogászt, Pierre Fermat-ot (ejtsd: pjer fermá), akivel sok-sok levélváltás után eljutottak számos alapvető tétel felállításáig. Ezekkel nemcsak megteremtették a matematika egyik új ágát, hanem a számítástechnika alapjául szolgáló

információelmélet fő gondolatait is kimondták, ami nélkül nem volna internet meg okostelefon sem.

A szerencsejátékok izgalmát rendszerint az adta, hogy pénzben játszották, így minden egyes döntésnek tétje volt. A nagy előrelépés abban rejlett, hogy nemcsak a valószínűséget tudták a számok nyelvén kifejezni, hanem a kockázat is „megszelídíthetővé” vált.

» Felismeritek a 'kockázat' szóban, hogy a dobókockát rejti?

A kockázás ősi emberi tevékenység, a régi Egyiptomban, Kínában, Indiában is találtak szerencsejátékhoz használt kockákat.

A görögök furcsa alakú csontdarabkával, az *asztragalosszal* játszottak, és Ázsia nomádjainál is nagyon népszerű volt.

Magyar területen, a Balatonudvari-Fövenyes lelőhelyen is találtak kései avar kori, juhok bokacsontjából készült kockakészletet.

A *hazardjátékokban* az emberek döntése, tudása nem játszik szerepet, mert teljes egészében a véletlen múlik az eredmény. Ez a szó szintén a kocka nevét rejti, mert a *hazard* (hazardíroz, hazardőr) szó az *al zahr* kifejezésből ered, ami arabul kockát jelent.

a számítógépig

A vadászni induló őseink tudta, hogy nem mindig tér haza zsákmánnyal. A vízre merészkedő hajósok számára létkérdés volt, mikor ne induljanak útnak, ha el akarják kerülni a váratlan és veszélyes viharokat. Az emberiség már nagyon régóta képes volt így-úgy kezelni a jövővel kapcsolatos bizonytalanságot (ezért voltak oly népszerűek a jóslás különböző változatai is). Ám kiszámolni a bekövetkezések valószínűségét - nos, erre csak de Méré lovag feladványa óta van megoldásunk. És persze nemcsak a szerencsejátékokban, hanem a kereskedelemben, a gazdaságban, a katonaságnál vagy a politikában is nagy szerephez jutott a matematikai módszer alkalmazása.

1. Derítsd ki, hogy a 'kockázatot' jelentő angol szó, a *risk* (ejtsd: rizsk) felbukkan-e a magyar nyelvben is!
2. Szerinted miért hívják 'kockulásnak' a túl sok számítógépezést? Ki a 'kocka' és miért?
3. Gondolkozz és próbáld példákkal megvilágítani, mi a különbség a váratlan, a kiszámíthatatlan, az előre nem látható, a véletlen és az esetleges között?

S. Perémi Ágota felvételének részlete a kései avar kori kockakészletről

A *véletlen* vizsgálata a természet és a társadalom jobb megismeréséhez nyitott utat. Egyre több folyamatról derítették ki szorgos tudósok, hogy leírható és megérthető törvényszerűségek miatt alakulnak úgy, ahogy tapasztaljuk, és ezeket sokszor megbízhatóan előre is tudjuk jelezni. Maradt azonban jócskán olyan terület, ahol továbbra is a véletlen az úr: ahol hiába számolunk, egyelőre nem tudjuk feltárni az okokat, és előrejelzéseink is csak korlátozott érvényességűek. Talán ezért mondják, hogy a tudomány művelésében is van annyi izgalom, mint a kockajátékban: ha új felismeréshez jutunk vagy megértünk egy összefüggést, az maga a főnyeremény. Örömet és értelmet ad, míg a mai szerencsejátékosok hosszú távon leginkább veszítenek.

Z. KARVALICS LÁSZLÓ

» Ismersz olyan történeteket a valóságból vagy irodalomból, filmből, ahol a szerencsejáték tönkretette a játékos és családja életét? Szerinted létezik „nyerő szisztéma”?